

S L O V N Í K

a

ABATEMENT – anglický výraz označující figuru „snižující“ statut znaku (tzv. snížení znaku) naznačením, že nositel je buď nelegitimním potomkem nebo že se dopustil něčeho nečestného. Je zajímavé, že neexistují žádné konkrétní doklady o užití takovýchto značek, i když nelze jednoznačně vyloučit, že nebyla nikdy v minulosti užita. Přesto však někteří, zvláště pak starí autoři uvádějí figury, které se prý přidávaly do štítů jako *abatement of honour* (tj. degradace cti). Tito autoři udávají počet těchto figur, a to devět, a uvádějí přestupky, za které bylo možno tato znamení dostat (zbabělost, smilstvo, pomluva, cizoložství, zrada, vražda, lhaní, vychloubání, opilství, dezertérství a násilnictví), avšak neuvádějí žádný konkrétní případ a příklad těchto znamení, pouze jejich názvy. Tvzení se také dostává do rozporu se základním posláním heraldiky – a to, že erby jsou znameními cti, a nikoliv hanby.

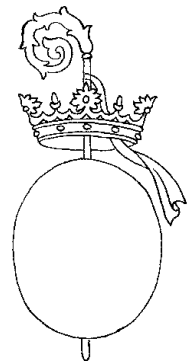
Šlechtic může být degradován za některé zločiny, zvláště za velezradu, ale v takovýchto případech byl štít heroldy na veřejném prostranství převrácen, pošlapán a rozbit na kusy, aby se tak zjevně naznačilo úplné zničení, potlačení a vymýcení cti a důstojnosti osoby, které erb náležel; viz též RYTÍŘ.

ABATYŠE (lat. *abbatissa*) – představená klášterů (opatství) některých ženských řádů (například benediktinek, cisterciáček či klarisek) a ústavů v římsko-katolické církvi. Abatyše přijímají opatskou benedikci podobně jako opati. Mají právo nosit berlu, prsten a pektorál, nikoliv však mitru. V některých kláštorech nosily abatyše korunky – například abatyše u sv. Jiří na Hradě pražském, které od dob Karla IV. požívaly knížecí důstojnosti a měly spolu s nejvyšším purkrabím Království českého a s pražským arcibiskupem právo korunovat české královny. Po zrušení kláštera Josefem II. roku 1782 přenesl Leopold II. toto právo na abatyše Tereziánského ústavu šlechticů.

Původně užívaly abatyše jen štít, který bývá od 17. století oválný, podložený vzpřímenou berlou opatřenou velem a se závitkem vpravo, která prostupuje zlatou listovou korunou na vrcholu štítu; viz též ÚSTAVY ŠLECHTIČEN. (Obr. 24)

ABBAS viz OPAT

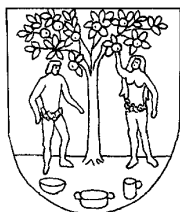
ABBATISSA viz ABATYŠE

Obr. 24: Schéma pro znak abatyše

ABREVIATURA – zkratka vytvořená z počátečních písmen jednotlivých slov, zpravidla psaná velkými literami (versálami), která nahrazuje celou větu. Často však nebývá její výklad jednoznačný. Tak například známá rakouská zkratka *AEIOU* má celou řadu možných interpretací:

1. *AUSTRIA ERIT IN ORBE ULTIMA* – Rakousko bude na světě poslední, tj. jeho existence potrvá nejdéle;
2. *AQUILA ELECTA IUSTE OMNIA VINCIT* (V = U) – Vyvolený orel právem vše přemáhá; obě devízy jsou tradičně připisovány císaři Friedrichu III. (1440 – 1493);
3. *AMOR ELECTIS INIUSTIS ORDINAT ULTOR* – Lásku vyvolencům, nešlechtníkům panuje mstitel;
4. *AUSTRIAE EST IMPERARE ORBI UNIVERSO* – Rakousku náleží panovati celému světu;
5. *AUF ERDEN IST OESTERREICH UNSTERBLICH* – Ze země je Rakousko nesmrtelné;
6. *ALLER EHREN IST OESTERREICH VOLL* (V = U) – Všechno ctností je Rakousko plné.

Obr. 25: Adam a Eva pod stromem poznání ve znaku cechu hrnčírů

ADAM A EVA – jména prvních biblických lidí. Jako obecné figury se v heraldice vyskytují poměrně vzácně – například cech pražských hrnčírů je užíval pod stromem poznání, aby tak naznačoval, že prvním hrnčírům byl sám Bůh, který z hlíny stvořil praotce lidstva (Adam znamená *ze země stvořený*). (Obr. 25)

ADMINISTRÁTOR – ustanovený duchovní jako správce farnosti, který v případě uprázdnění místa, do doby, kdy je jmenován nový farář, spravuje (tj. administruje) farnost, v níž má stejná práva a povinnosti jako farář.

ADMINISTRÁTOR DIECÉZE (dříve kapitulní vikář) – dočasný správce diecéze v případě, že není obsazena sídelním biskupem z důvodů úmrtí, rezignace, přeložení nebo zbavení úřadu. Je volen konzistoří (sborem konzultorů) v době osmi dnů od přijetí zprávy o uprázdnění stolce a úřaduje až do nástupu nového diecézního biskupa.

ADOPCE (lat. *adoptio*) – prisvojení, přijetí někoho za vlastního. V českých šlechtických poměrech relativně řídký jev. Aby byla adopce platná, musel být adoptovaný již šlechticem, avšak nejčastější adopce jsou známy v rámci jednoho rodu mezi jednotlivými liniemi nebo větvemi (například adoptování Karla VII. Schwarzenberga z orlické sekundogenitury členem hlubocko-krumlovské rodové primogenitury nebo adopce Heřmana hraběte z Bubna a Litic baronem Josefem Warlichem z Bubna). Pokud adoptoval ně-

jaký šlechtic nešlechtice, přechází na adoptovaného pouze jméno, popřípadě majetek, nikoliv však erb či jiná důstojenství.

V Polsku bývala adopce nejčastěji používaným způsobem uvezení mezi polskou šlechtu. Tak například roku 1413 u příležitosti podepsání polsko-litevské unie provedl v Horodle polský král Vladislav II. Jagellonský hromadnou adopci téměř jednoho sta litevských bojarů do polských šlechtických rodin a přidělil jim *herby*. Adopce se tak rozšířily, že musely být rozhodnutím Sejmu z let 1601 a 1633 zakázány pod ztrátou vlastního šlechtictví.

AESCULAPŮV HAD – had (užovka) obtočená kolem hole. Atribut mytologického boha lékařství, symbol lékařství a lékarnictví. Jako erbovní figura se zvláště v 19. století dostával do erbů nově nobilitovaných lékařů – například roku 1883 v případě MUDr. Čenka šlechtice Jiruše, který dostal Aesculapova hada do levé poloviny polceného štítu. (Obr. 26)

Obr. 26: Aesculapova hůl

AFRICKÁ HERALDIKA – na africkém kontinentu šlo především o britskou koloniální heraldiku, která vznikla v 19. století, kdy byl učiněn pokus sjednotit tradiční formy heraldiky s charakteristickou symbolikou života a přírody v koloniích. Proto se zde často objevují takové figury jako sloni či krokodýlové jako charakteristiky země namísto obyvatelstvu nic neříkajících gryfů, medvědů, draků či saní.

Zájem o heraldiku byl někde dokonce tak velký, že například v Jihoafrické unii (republice) byl zřízen úřad státního herolda, který dostal na starost tvorbu a registraci znaků státu, měst, institucí i jednotlivců. Zde to ovšem souviselo s poměrně početnou menšinou evropských přistěhovalců, zejména z Británie a Nizozemska (Búrové). V 50. letech 20. století vyřizovala heraldické záležitosti Commission of Enquiry, jmenovaná vládou, a teprve v roce 1962 byl schválen zákon (*Heraldry Act*), jímž byl zřízen Heraldický úřad (*The Bureau of Heraldry*) v čele se státním heroldem (*State Herald*) a heraldickou radou jmenovanou ministerstvem národního vzdělávání. Po 2. světové válce se postupně osvobodily všechny africké státy, z nichž některé (například Gambie a Malawi) se přidržely tradičních heraldických forem, zatímco jiné zavedly vlastní africké formy – například Keňa, Uganda, Tanzanie či Botswana, které užívají štítu mandlovitého tvaru vytvořeného podle starých štítů domorodých válečníků. Tento tvar převzala dokonce i jihoafrická evangelická luteránská církev.

Francouzská koloniální heraldika neměla již předem naději na úspěch, protože samotná Francie v oblasti heraldiky zcela selhala. Frankofonní africké státy užívají podivné emblémy, které nemají s heraldikou nic společného. Poněkud přísnější měřítko snad snese jen znak Marockého království. (Obr. 27)

Obr. 27: Africká heraldika – znak Súdánu

Obr. 28: Agnus Dei ve znaku slovenského města Krupina

Obr. 29: Alegorická postava Spravedlnosti ve znaku Krásné Lípy

Obr. 30: Spravedlnost a Milosrdenství jako štítonoši znaku Mladé Boleslavi

Obr. 31: Alerion

AGNUS DEI (lat. Beránek Boží) – symbol Ježíše Krista jako Vykupitele světa. Zpravidla se zobrazuje jako krácející ovečka (lat. *agnus*, fr. *agneau*, něm. *Lamm*, angl. *lamb*, *Paschal*) se svatozáří a s korouhví přes rameno opatřenou buď Kristovým monogramem (XP), nebo s křížem sv. Jiří, sv. Ondřeje a podobně. (Obr. 28)

Chov ovcí byl rozšířen od počátku neolitu, protože poskytoval lidem potravu i oděv, ale od starozákonních dob byly ovce zároveň obětovány Bohu. Protože Kristovu obět na kříži lze přirovnat k oběti velikonocního beránka (*pascha*), stal se beránek již v knize *Zjevení* symbolem Ježíše Krista. Jako atribut doprovází sv. Jana Křtitele, sv. Anežku Římskou a někdy také sv. Anežku Českou. Papež sv. Klement měl u sebe beránka ve vyhnanství v Tauridě (na Krymu), kde mu – jak vypráví legenda – beránek ukázal kopytkem pramen vody.

Beránek je personifikací nevinnosti, mírnosti, trpělivosti, pokory, oběti a doprovází alegorii víry. Beránci či ovce, zejména ve spojení s Dobrým pastýřem, představují věřící a 12 beráneků vycházejících z bran svatých měst Betléma a Jeruzaléma symbolizuje apoštoly, kteří krácejí z obou stran k Božimu beránkovi – Kristu s křížovým nimbem a písmeny alfa a omega, stojícímu na vyvýšeném pahorku – rajske hoře, z níž vytékají 4 biblické řeky (např. na mozaikách v římských basilikách sv. Kosmy a Damiána či sv. Klementa). Na vrcholu průčelí basiliky Nanebevzetí Panny Marie na hoře Sión v Praze na Strahově zase spatřujeme sochu Beránka, kolem níž se kruhovitě vine nápis *VIDI SUPRA MONTEM SION AGNUM*, tj. A viděl jsem, hle, Beránek stál na hoře Sión (Zj 14, 1).

Beránek je spojován s různými symboly – s křížem (nástroj Kristova umučení), s kalichem, do něhož je zachycována z jeho boku prýstící Beránkova krev (J 20, 34), s korouhví vzkříšení nebo sedící na apokalyptické knize zapečetěné 7 pečeti, eventuálně se svitkem nebo rotulem (svazkem).

Beránek jako klidné a mírné zvíře se dá zvládnout Dobrým pastýřem. Základním pramenem tohoto zobrazení je biblická parabola, kterou uvádí evangelista Lukáš (15, 3–7) a Jan (10, 1–16). Představuje Krista, který přivádí ovci (křesťana-hříšníka) do stáda (církve) a propouští duši zemřelého do nebeského království. Proto se tento motiv (pastýř nesoucí ovci na ramenou) objevuje nejčastěji v baptisteriích, později na kazatelkách.

Když spatřil Jan Křtítel Krista, zvolal: Hle, Beránek Boží, který snímá hříchy světa (J 1, 29). Proto na paměť Kristovy vykupitelské oběti nařídil papež Sergius I. (687–701), aby při mši sv. kněz, krátce předtím než přijme Tělo a Krev Páně, řekl třikrát: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis* (Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi), při třetím opakování: *dona nobis pacem* (daruj nám pokoj).

V heraldice se *agnus dei* objevuje nejen v církevní heraldice, ale i ve znacích řady měst (například maďarský Debrecín, skotský Perth, francouzský Rouen nebo slovenský Trenčín); viz též PALLIUM.

ALBÁNSKÁ HERALDIKA viz BALKÁNSKÁ HERALDIKA

ALEGORIE – jinotajné obrazné vyjádření zvláště ctností a kladných vlastností (spravedlnost, milosrdenství a podobně).

Některí středověcí, ale ještě i renesanční a barokní heraldici dávali jednotlivým figurám tzv. alegorické významy, tj. usilovali – ve snaze vysvětlit vznik a obraz štítu – připsat jim nějaký symbolický význam. Tak například břevnu byl přiznán význam „umírněnosti“ nebo lilii význam „nevinnosti a čistoty“. Jde však jen o symboliku, nikoliv o nějaký heraldický význam.

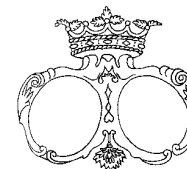
Některá města, která si obzvláště potrpěla na dobrou pověst, si mnohdy vyprosila do svých znaků celé alegorické postavy. Většinou to bývá postava Spravedlnosti, zobrazovaná jako žena oděná v dlouhý šat s očima většinou zavazánými šátkem, která drží v jedné ruce váhy (vina a nevína) a ve druhé ruce meč, jímž trestá vinu. Takovou postavu Spravedlnosti užíval až do roku 1970 Kamenický Šenov, kde Spravedlnost měla oči otevřené a byla s křídly. Město Krásná Lípa má pokosem dělený štít, v jehož horní zlaté části je zelená lípa (mluvící pramen) a v dolní červené je sedící postava Spravedlnosti. Rovněž město Mladá Boleslav užívá jako štítonoše alegorických postav Spravedlnosti a Milosrdenství. (Obr. 29, 30)

ALERION – monstrum zobrazované v heraldice jako orlice bez zobáku a pařátů. Objevuje se zejména ve znaku Lotrinska, kde představuje anagram (tj. záměna písmen ve slově tak, že vznikne slovo nové): alerion – Loraine. (Obr. 31)

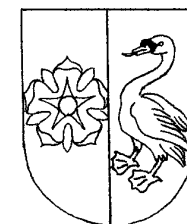
ALIANCE – spojenectví, spojenecká smlouva; viz též ALIANČNÍ ZNAKY.

ALIANČNÍ ZNAKY (něm. *Allianz-Wappen*, angl. *arms of alliance*) – tzv. sdružené znaky, tj. užití dvou štítů vedle sebe nebo vkomponování dvou štítů do jednoho.

Nejstarší alianci na našem území je pečeť Přemyslovce Děpolda z roku 1210, kde je na jednom štítě polcen erb rodový se znakem zemským (tj. lev a polovina orlice). Nejběžnější bývaly alianční znaky šlechtických manželů nebo jako znak vdovský. Nejčastěji býval znak polcen, přičemž mužův erb byl vpravo a ženin vlevo, a to tak, že jednotlivá pole vyplňovaly buď znaky celé, nebo jen jejich příslušné poloviny, pokud to nebylo na újmu zřetelnosti znaku. V pozdější době převládlo čtvrcení, kdy se mužův znak nachází v 1. a 4. poli, zatímco znak manželky v poli 2. a 3.

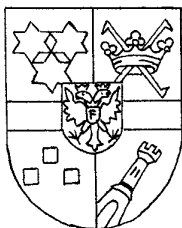
Obr. 32: Schéma barokní aliance

Obr. 33: Spojení znaků Rožmberků a Švamberků ve znaku Jana Jiřího ze Švamberka po vyměnění Rožmberků.

Obr. 34: Spojení znaků pánů z Hradce a Slavatů ve znaku Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka po sňatku s dědičkou jindřichohradeckého dominia.

Obr. 35: Spojení znaků Claryů a Aldringů ve znaku Jeronyma z Clary-Aldringenu

Alianční znaky však také vznikají postavením dvou štítů vedle sebe (častěji nahoře k sobě přikloněné), přičemž na heraldicky pravé straně je znak manžela a na levé straně je znak manželky. Figura manželova znaku bývá často z kurtoazních důvodů otočena směrem dovnitř (zejména u zvířat, která nebudou hledět doprava, ale doleva), aby nebyla ke znaku choti natočena zády. Znak bývají většinou pod společnou hodnostní korunou manžela, jehož stav žena následuje. V případě knížat nebo princů bývají oba štíty pod společným pláštěm. Heslo je u aliančních znaků vždy mužovo a štítonoši bývají buď oba mužovy, anebo pravý je manželův a levý manželčin.

Alianční znaky nejsou jen doménou šlechtické heraldiky, ale prosadily se zejména v heraldice státní a dynastické (u soustátí od personální unie až po sloučení správy) a heraldice církevní, kde se kombinují znaky instituce, úřadu či řádu se znakem rodovým nebo osobním. Rovněž některá města (například německý Essen, Nürnberg či Fulda) užívají při sloučení správy alianční znaky. K vytvoření alianci docházelo dokonce i v cechovní heraldice, zvláště tam, kde se řemeslníci jednotlivých profesí spojovali ve společný cech. (Obr. 32–35)

ALLOD (ALLODIUM) – zpupný statek, tj. svobodný pozemkový majetek bez lenního závazku, u něhož existovala možnost prodeje a koupě celého nebo části statku, oddělení jeho části pro potomka či manželku a podobně; viz též FIDEIKOMIS.

ALMUŽNÍK – u papežského dvora v Římě je tato funkce doložena již v 6. století, kdy byl příslušný hodnostář označován jako *sacaularius*. Později byl almužníkem (*eleemosynarius apostolicus*) vždy arcibiskup in partibus a trůnní asistent, který náležel k užší rodině papeže (*familia pontificia*). Jeho úřad trvá do smrti papeže, který ho jmenoval.

U nás ustanovil Karel IV. roku 1356 opata kláštera augustiniánů-kanovníků na Karlově (Nové Město pražské) a jeho nástupce úřadem stálého almužníka českého královského dvora. Po zrušení kanonie Josefem II. roku 1784 byl v roce 1791 přenesen tento úřad na opaty premonstrátské kanonie na Strahově, kteří pak také užívali titulu *Eleemosynarius ad aulam reg. perpetuus*.

V Anglii bývá hodnost nejvyššího almužníka (*Lord High Almoner of England*) tradičně spojována s úřadem biskupa oxfordského. Ve Francii tento úřad (*aumônier*) nabyl časem velkého významu, protože jeho nositel dokonce králi navrhoval kandidáty pro biskupství a jiná beneficia.

ALTESSE (fr. výsost) – francouzský titul, který je od konce 18. století v Evropě trojího druhu:

- Altesse Impériale* (císařská Výsost), který náleží rakouským arcivévodům, ruským velkoknížatům, a členům císařských domů v Německu a ve Francii;
- Altesse Royale* (královská Výsost) pro členy královských a velkovévodských rodů a jejich zákonných potomků;
- Altesse Sérénissime* (Jasnost), který náleží padesáti mediatizovaným (kdysi panujícím) německým knížecím rodům. Ze zdvořilostních důvodů i titul ostatních vévodů a knížat vůbec.

ALTGRAF (něm. starohrabě) – německý titul vyskytující se v knížecím rodu Salmů, zejména u linií Salm-Reifferscheidt-Krautheim und Dyck a Salm-Reidderscheidt-Raitz, kde hlava linie má titul *Fürst und Altgraf* (kníže a starohrabě), syn *Altgraf* a dcera *Altgräfin* (starohraběnka).

AMFISBÉNA – bájně zvíře zobrazované jako čtyřnohá a dvojhlavá obluda lvích spárů s hadími hlavami, z nichž jedna hledí vpřed a druhá, na konci těla, hledí vzad. Výjimečně bývá amfisbéna i okřídlená. (Obr. 36)

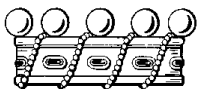
Obr. 36: Amfisbéna

ANDĚL (lat. *angelus*, fr. *ange*, něm. *Engel*, angl. *angel*) – bytost vyšší kategorie v lidské podobě, ale s křídly, sloužící jako posel zprostředkovávající styk mezi Bohem a lidmi. Jde o duchovní tvory stvořené Bohem, kteří ho neustále oslavují a svým životem slouží jeho spásným plánům, které má vzhledem k jiným tvorům. Jako bytosti čistě duchovní jsou nesmrtelní a všechny viditelné tvory převyšují svou dokonalostí, jak o tom svědčí lesk jejich slávy. Svým bytím jsou Božími služebníky, především při naplňování jeho poslání spasit všechny lidi. Celý lidský život je obklopen ochranou andělů a jejich přímlyvami u Boha. Každý věřící má svého anděla strážného, který ho chrání a vede (katolická církev slaví svátek andělů strážných 2. 10.). Pozemské zobrazování andělů nás upozorňuje nejen na jejich existenci, ale i na jejich vlastnosti (duchovní podstata = křídla, krása a nevinnost = podoba dítěte nebo mladíka) a úkol, který zastávají.

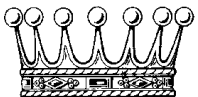
Pseudo-Dionýsius, syrský mnich ze 6. století, rozdělil ve svém spise *Nebeská hierarchie* devět andělských chórů do tří skupin:

- serafíni, cherubíni a trůny;
- panstva, síly a mocnosti;
- knížectva, archandělé a andělé.

Padlí andělé, odvrátivší se od Boha, se stávají ďábly. V heraldice se objevují andělé jako obecné figury, a to buď ve štítě (například znak vévodství Zaháňského, v erbu knížat z Lobkowicz nebo ve znaku Novoměstského ústavu šlechtičen u sv. Andělů), nebo jako štítonoši (například ve francouzském královském znaku).

Obr. 64: Stará forma baronské koruny

Obr. 65: Nová forma baronské koruny

nejstarší je rod Dashwood (1707) a od roku 1801 jsou jmenováni baroneti Spojeného království (*Baronets of the United Kingdom*), z nichž nejstarší je rod Vavasour (1801). Baroneti se mezi sebou odlišují jen stářím nobilitace.

Plný titul baroneta zní: *Sir John X, Bt* (dříve spíše *Bart.*) a oslovuje se *Sir John*. Získala-li nebo zdédila tento titul žena, je *Baronetess* a její titul zní: *Dame Mary X, Btss*. Baronetova choť je *Lady Mary X* (starší varianta *Dame*) a oslovuje se *Lady X, My Lady, Your Ladyship*. Vdova je *Dowager Lady X* nebo *Mary, Lady X*. Synové a dcery jsou v dnešní praxi bez titulu.

Na britských ostrovech žije dnes přibližně 1 500 rodin baronů, z nichž asi 250 je zároveň *peery* (viz).

BARONSKÁ KORUNA – hodnostní koruna označující důstojenství barona (*Freiherrnstand*). V zemích bývalé Svaté říše římské se ustálil její tvar tak, že obsahuje 12 perel na stěžejkách vycházejících z obroučky, avšak pouze 7 jich je viditelných. (Obr. 64–65)

Koruna britských baronů má zlatou obroučku, dole lemovanou hermélínem, na níž je 6 (4 viditelné) perel. Koruna bývá ještě vyložena purpurovým sametem.

BARVY – jeden z druhů heraldických tinktur. Původními barvami v době, kdy heraldika plnila ještě svou vojenskou funkci, byly červená (lat. *ruber*, *igneus*, fr. *gueules*, něm. *roth*, angl. *gueules*), modrá (lat. *azureus*, fr. *azur*, něm. *blau*, angl. *azur*), černá (lat. *niger*, *ater*, fr. *noir*, *sable*, něm. *schwarz*, angl. *sable*) a zelená (lat. *viridis*, fr. *sinople*, něm. *grün*, angl. *sinople*). Později ještě přibýly purpurová, oranžová, tmavorudá, hnědá, šedá a tzv. přirozená. Pro znázorňování barev šrafováním a pro blasonování pomocí kamenů a planet se v heraldice užívají tyto symboly:

- červená – svislé čáry (ohněň), rubín, Mars
- modrá – vodorovné čáry (voda), safír, Jupiter
- zelená – kosmé čáry (tráva), smaragd, Venuše
- černá – svislé a vodorovné čáry, diamant, Saturn
- purpurová – šikmé čáry, ametyst, Merkur
- oranžová – svislé a šikmé čáry, hyacint, Dračí hlava
- tmavorudá – kosmé a šikmé čáry, sardonix, Dračí ocas
- šedá – vodorovné a svislé krátké čáry v řadách
- přirozená – vroubkované čáry pošikem.

Výraz *v přirozené barvě* se vztahuje například k označení barvy lidské pokožky, vybarvení zvíře, rostlin a podobně, pokud se ve znacích vyskytují ve své přirozené podobě.

Svou symbolikou jsou důležité i barvy liturgické. Vyvinuly se až ve 12. století, kdy zesílila tendence k symbolickému výkladu úkonů a znamení. Různými barvami byla vystihována atmosféra a citová náplň jednotlivých svátků a slavností. K ustálení však

došlo až roku 1570, kdy nový římský misál Pia V. stanovuje jednotlivé barvy, vykládá jejich symboliku a určuje pravidla, kdy se má která barva užívat.

Bílá je barvou světla a obrazem Syna Božího, který se nazval světlem světa. Proto církev využívá tuto barvu o všech svátcích a slavnostech Páně, pokud nejsou připomínkou jeho umučení a smrti. Je také barvou nevinnosti, a proto se užívá při svátcích Panny Marie, andělů, svatých vyznavačů, panen a vdov, kteří netrpěli mučednickou smrtí. Užívá se také při pohřbech dětí. Jako barva radosti je užívána při všech slavnostních příležitostech a průvodech.

Červená je barvou ohně a krve, a proto se užívá o svátcích svatodušních, o svátcích připomínajících utrpení Páně a smrt mučedníků a mučednic.

Zelená je barvou naděje, zejména naděje na život věčný, na zmrtvýchvstání, které slavíme vlastně každou neděli v rámci liturgického roku. Užívá se jí tedy ve všední dny a o nedělích během roku.

Fialová je barvou smutku mírněného nadějí. Je tedy symbolem kajícínosti, a proto se užívá v obdobích kajících, v adventním a postním čase, při svátcích pokání, při exorcismech a při katechumenátu. O 3. neděli adventní (*Gaudete*) a 4. postní (*Laetare*) je možné fialovou barvu ještě více prosvětlit nadějí a zaměřit ji za barvu růžovou.

Černá je barvou smutku a smrti. Užívala se na Velký pátek a v den památky Věrných zesnulých (dnes je nahrazena fialovou). Černá se tedy může užívat jen při pohřbech.

BASILIKA – název odvozen z řečtiny, kde označoval královskou budovu (řec. **basileos**, král). Ve starém Římě byli basiliky původně veřejnými budovami a podle těchto antických vzorů byly i postaveny některé křesťanské chrámy. Dnes se rozlišují:

1. Basiliky v architektonickém pojetí, tj. chrámy skládající se z lichého počtu lodí, oddělených od sebe sloupořadím.
2. Basiliky v církevním pojetí, tj. chrámy, kterým se dostalo čestného označení (titulu) basiliky. Ty se pak ještě dělí na:
 - a) basiliky větší (*Basilica maior*) představují pět patriarchátů svaté církve (sv. Jan v Lateráně – římský, sv. Petr – cařihradský, Sancta Maria Maggiore – antiochijský, sv. Pavel – alexandrijský a sv. Vavřinec – jeruzalémský). Titul basiliky větší byl dán těmto patriarchálním kostelům v Římě v 18. století a všechny tyto chrámy mají vztah ke Svatému Otci. K nim byly později přidány dva kostely v Assisi. Návštěvy římských basilik jsou spojeny především se svatými (jubilejními) roky. Při 1. svatém roku (1300) to byly jen:

1. Basilika sv. Petra, postavená nad hrobem apoštola jako hlavní chrám celé církve. Vedle 147 papežů jsou tam pohřbeny tři krá-